

Iessa, 'sota la Iessa'. J.F.C.

IFAC

L'ingent penyal que es lleva en la costa valenciana de Migjorn, damunt la vila de Calp.

Pron. loc. ifāk, oït a Calp (enq. de 1963, xxxv, 130-3) i en els pobles veïns. Dades importants sobre el «Peñón de *Ifac*» en Cavanilles (II, 221-222).

MENC. ANT. 1282: Ifach (Mtz. Fdo.) o *Iffachs*: es donà ordre als pobladors de Calp de fer cases a l'indret dit *Iffachs*, i passar a viure-hi, abans del dia de Sant Miquel (Mtz. Fdo., *Doc. Val.A.C.A* 1, nº 1485). Segons SSiv.(p. 256) el 1298 es donà llicència a Roger de Llúria per a poblar el lloc d'*Ifac* i fer-hi torres de defensa, igual que a *Calp*; 1323: Serra de *Ifach* (*BABL* IV, 148) 1345: hi hagué una església, on Margarida de Llúria es casà amb Nicolau de Jumilla (comte de Terranova), segons el testament de 1345; i fou traslladada a Callosa pel Bisbe, com consta en la visita pastoral de 1386 (en què Callosa era sufragània de la de Polop), (ASalvà, *Callosa d'En S.*, I, 59).

Diu SSiv. que, al peu del penyal, han quedat ruïnes del poblat, que segons Escolano fou destruït per esquadres genoveses el S.XIV; Salvà ens informa que era a la falda del penyal, a l'indret que la gent d'allà anomena *Calp lo Vell*, on s'han trobat fragments d'urnes i de muralla, i ceràmica ibera, grega i romana. Encara n'hi ha documentació posterior. El 1356 es concedeixen drets al comte de Dénia (*ACA*, reg. 898, gratiis, fº 160) sobre *Iffach*. Més tard només tinc nota del nom [sense concretar el caràcter del lloc]. 1393: *Ifach* (*ACA*, reg. 2009, fº 11). *C. 1450* (en *Novells Ardits* II, 185). No tinc a l'abast una nota sobre *Ifach-Hifach* p.p. *El Arch.* v. p. 253.

Diu en que avui es puja fàcilment fins al cim, que és desert, i que un pastor hi havia engegat cabres, que ensalvatgides calgué matar a trets; hi havia hagut una torre de guaita en temps forals, però el que hi queda és només una cova, oberta damunt la mar, antic refugi de contrabandistes (SSiv.).

ETIM. Per al lingüista, summament versemblant que sigui d'origen àrabic, vist el paisatge toponomàstic de la zona, i la fesomia mateixa del nom; si bé no sé que ho hagi dit cap arabista. Tampoc es pot dir que s'hi mostrin avingudes planeres; res no s'hi veu adequat en els diccs. (Dozy, *RMa*, Beaussier, Boqtor, Belot) s. v. *fbq, fñq, fhq, f'q, f q, fqq, 'fq, 'fb, hfq, hfq, hfq*; combinacions amb *-fk* no convindrien perquè no en podria resultar *-ak* sinó *-ek*. I res no es veu tampoc en els diccs. àrabis, sota les nocions vagament adequades a la naturalesa del paratge; en Boqtor s. v. *observatoire, phare, guet, échauguette, tour, PAlc* s. v. *atalaya, fano, faron: RMa* s. v. *excellere, specula, jugum, observare*; ni en Lerchundi.

Tanmateix veig un origen àrabic versemblant a base del NP *'Ishâq*. Una *h* es torna normalment *f* en els noms i mots catalans: i una combinació *sf* és ben propensa a assimilar-se en *ff*: cert que és flaca prova del darrer detall el que es trobi sovint grafiat amb *ff* en docs. medievals. Però ja no ho és tant el fet que alguns d'aquests docs. el donin precedit de la prep. *de*: en les combinacions, *Serra de Ifach* (1323) o «*loch de Ifac, -cs*».

És un nom de persona que ha estat copiós en l'àrab de sempre i de pertot: ja en l'Alcorà, o en un text iraquí del S.IX (Dieterici) i nom de nombrosos escriptors àrabis de pertot (Huart, *Hist. Litt.*), usual avui a Egipte (Littmann, 82) i a Algèria (*GGAlg.*), i no cal dir que Al-Andalus.

¿Podríem, fins i tot, concretar el personatge epònim? Ens consta que un *Mabomat Emnebenizac* era el caid de Tàrbena l'any 1264; i que al seu nebot *Bocharon* (< *Abū hārūn*) (Mtz. Fdo. *DocValACA* I, 551) se li assignen els llocs i castells veïns, de Tàrbena i Algar (després agregats a Callosa) junt amb les alqueries d'Albeni i *Alenz* (leg. al-leuz).

Puix que oncle i nebot eren gent de confiança dels nostres reis, els podien encomanar també el poblament, que hem vist organitzat oficialment en l'any 1282. ¿I per què el penyal no pogué pendre el nom del lloc que aquest moro poblà?. L'anàlisi del seu nom com *Ebn-ibn-Ishâq* és evident.

També és possible que l'enorme penyal, encorbat en el capdamunt, colpit adesiara pel llamp de Déu, fos comparat amb la figura bíblica del fill d'Abraham (nom del pare d'Isaac —*Ishâq* en àrab), esperant resignat el cop de destrucció divina —o del patriarca. Car, ben mirat, no hi hauria dilema: la memòria del fet llegendari corànic i bíblic coincidí amb el nom del nou *Ishâq* que fundava el poblament de davall.

Hi ha alternatives? SSiv., en posar de relleu una forma plural *Ifacs*, potser pensa en el nom dels *Alfacs*? No fóra practicable: per la *f*, ni per l'ètimon àrab d'aquest: perquè *fakks* té el sentit de 'mandíbula, gola', que es podia aplicar a les boques d'un gran riu, però no a l'enorme penyal. Com que també posa molt de relleu el lloc de guaita i el penyal, potser pensava en algun nom àrab designador d'un accident coster: algú potser li esmentà un mot *bafa* que figura en *PAlc.* però *hâfa* no és precisament 'en el mar', sinó «roca en los montes» allí, i en moltes altres fonts magrebines, en el sentit de 'timba, precipici' (arrel *huf* praecipitare *RMA*): però de cap manera això no donaria la *i-* de *Ifac*, ni la terminació d'aquest, accentuada.¹

Enumero concisament altres parònims àrabis, que a penes em caldrà refutar perquè ja és visible llur allunyament en diversos sentits. És només per ratificar que he cercat per altres bandes, i desanimar possibles recerques vanes d'altri: '*isfaq*' 'dolerse', '(le fait) d'être